

2. Дети в Интернете: как научить безопасности в виртуальном мире: пособие для родителей / И. В. Литовченко [та ін.]. – К. : Издательство ООО «Издательский дом «Аванпост-Прим», 2010. – 48 с.
3. Закон України «Про освіту» // Законодавство України про освіту : зб. законів. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – С. 3–27.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс] // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. – Дата доступу: 11.02.2016.
5. Найдюнова, Л. А. Медіаосвіта в Україні: особливості реалізації соціально-психологічної моделі / Л. А. Найдюнова. – Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – № 4. – 2013. – С. 91–97.
6. Проект «Програма медіаграмотності для громадян» [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: <http://www.medialiteracy.org.ua/index.php/17-povyny/450-proekt-prohrama-mediahramotnosti-dlia-hromadian-oholoshuie-konkurs-na-uchast-v-treninhu-dlia-pidhotovky-treneriv-v-14-oblastiakh-ukrainy.html>. – Дата доступу: 11.02.2016.
7. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54026. – Дата доступу: 11.02.2016.
8. Федоров, А. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А. Федоров. – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с.
9. Чи критично громадяни ставляться до медіа? (дослідження) [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2016. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/chi_kritichno_gromadyani_stavlyatsya_do_media_sotsdoslidzhenny_a/. – Дата доступу: 11.02.2016.

УДК 316.77:378.147

І. Л. Побідаш

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У статті йдеться про «кліпове мислення», притаманне сучасній молоді. Наводяться різні думки щодо позитивних та негативних аспектів такого мислення. Зокрема йдеться про наслідки фрагментарного мислення під час навчання, шляхи подолання негативних наслідків під час освітнього процесу, потребу органічного поєднання «кліпового мислення» з принципами аналітичного мислення.

Клиповое мышление в современном образовательном процессе

В статье речь идет о «клиповом мышлении», присущем современной молодежи. Приводятся различные мнения относительно положительных и отрицательных сторон такого мышления. В частности, говорится о последствиях фрагментарного мышления во время обучения, путях преодоления негативных последствий для образовательного процесса, потребности в органическом сочетании «клипового мышления» с принципами аналитического мышления.

Clip-thinking in modern educational process

The article is about `clip thinking` characteristics of modern youth. There are different opinions on the positive and negative aspects of such type of thinking. Particular the consequences of fragmented thinking while education, about ways, that could to overcome the negative effects on the educational process, the need of an organic combination of `clip thinking` with principles of analytical thinking.

Проблема «кліпового мислення» майже не досліджена в українській науці (маємо розвідки Ю.Б. Коваленко [1], Т.А. Удовицька [2]). Аналізували цю проблему закордонні науковці, наприклад Н.З. Азаренок [3], Е.В. Мітяніна та Н.С. Долгополова [4], Т.В. Семеновских [5; 6], С.Ю. Сигаев та С.Ю. Лоскутова [7], Е.О.М. Тейлор [8], К.Г. Фрумкін [9].

Мета нашої розвідки – проаналізувати сутність «кліпового мислення» як специфічної форми сприйняття, переробки та осмислення інформації сучасною молоддю, зокрема в освітньому процесі. Завдання: розглянути поняття «кліпове мислення», його позитивні та негативні наслідки, окреслити специфіку прояву «кліпового мислення» під час навчання.

Термін «кліпове мислення» у сучасній науці однозначно не сформульовано; він з'явився у філософсько-психологічній літературі ще наприкінці 90-х рр. ХХ ст. і означав особливість людини сприймати світ за допомогою короткого, яскравого посилання, у формі відеокліпу (звідси й назва). У російській науці першим використав цей термін Ф. І. Гіренок, зазначаючи, що відбувається заміна лінійного мислення нелінійним, що «...ми в собі виховали розуміння картинок. Ми сформували в собі не понятійне мислення, а, як я його називаю, кліпове» [2, с. 2].

У сучасному суспільстві кліпове мислення, або фрагментарне є актуальною проблемою. Це не штучний феномен, а наслідок буття, розвитку людства. Прагматика й темп життя, розвиток науково-технічного прогресу, збільшення обсягів та прискорення сприйняття інформації тощо примушує людину отримувати, запам'ятовувати, вивчати, обробляти значні інформаційні потоки в новому альтернативному форматі; час і умови існування часто порушують лінійність інформації, змушують працювати з нею одночасно, швидко, переключаючись з фрагменту на фрагмент, з одного інформаційного потоку на інший.

Нові комунікації виражають нове ставлення людини до інформації. Передумовою розвитку кліпового мислення вважають друковані засоби масової інформації, які започаткували жанри заміток та хронік, що відображали дійсність у коротких подієвих фрагментах. У газеті з її заголовками, розподілом на шпальти й рубрики так звана кліповість пов'язана спочатку з візуальним, а вже потім із логічним сприйняттям [1]. Телебачення, котре максимально апелює до почуттів аудиторії та висвітлює почуття його творців, сприяє зростанню кількості людей, «звиклих до того, що на екрані відбувається декілька речей водночас» [10]. На телебаченні виникає поліекранність (подання різної інформації водночас у декількох частинах екрану). Але свого найвищого рівня розвитку кліпові прийоми, звісно, набувають у мультимедійних засобах передавання інформації, зокрема в інтернеті.

Варто зауважити, що людина з таким «кліповим» мисленням не народжується. Воно формується при тривалому сприйнятті/споживанні інформації в мозаїчному вигляді через мас-медійні джерела, які самі нині підлаштовуються під виховану ними ж аудиторію.

Існує кілька точок зору щодо фрагментарного мислення. По-перше, таке мислення сприймається як негативне. Наприклад, Л. Омарова зазначає, що це мислення «миттєвого сприйняття, котре характеризується тим, що людина по суті навіть не мислить, а піддається інформаційній атаці» [11, с. 33]. Т. Семеновских зазначає, що «кліпове мислення» – це процес відображення множинності різнорідних властивостей об'єктів, без урахування зв'язків між ними; процес, який характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, абсолютною різнорідністю сприйнятої інформації, швидкістю переключення з фрагменту інформації на інший фрагмент, відсутністю цілісності картини сприйняття навколишнього світу [5]. Додамо, що серед негативних наслідків фрагментарного мислення можна назвати такі: розвиток недалекоглядності людини; не вміння зосередитися на головному; можливість утримувати в голові лише маленькі інформаційні частини, до того ж недовготривало; не здатність до аналізу; не вміння тривалий час зосереджуватися на будь-якій інформації, роздратування від затримок під час отримання інформації (треба швидко, негайно й тут), не вміння вирішувати завдання; розвиток лише візуального сприйняття; ослаблення чуттєвості; поверхневність знань; низький коефіцієнт засвоєння знань.

Сучасна людина часто мислить певними конструкціями, образами, моделями, штампами тощо. Наприклад, телевізійні випуски новин подаються у блоках, які складаються з повідомлень, часто не пов'язаних між собою; телепередачі перемежуються численними рекламними роликами тощо. З одного боку, реципієнтові не прийдеться сумувати, а каналам треба заробляти гроші, щоб

трансливатися; з іншого – така мішанина фрагментів заважає слухачеві/глядачеві осмислити розрізнені сюжети, виділити важливе, запам'ятати необхідне.

Переосмислити їх, звести у систему власного світосприйняття, встановити взаємозв'язки в цьому інформаційно штампованому вихорі мас-медійного простору, а часто й «інформаційному смітнику» в неї нема часу, а інколи й вмінь. (В Америці вже існують спеціальні тренінги щодо боротьби з фрагментарним мисленням, на яких вчать розмірковувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументувати свої ідеї тощо).

По-друге, існує думка, що кліпове мислення – захисний механізм, який дозволяє людині впоратися з потужним інформаційним потоком, в якому знаходиться сучасні люди [5]. Таке мислення – динамічний процес, новий шлях взаємодії людини з інформацією, що сприяє адаптації до соціальної реальності [5].

По-третє, існує філософська позиція щодо такого мислення: воно – не зло і не добро; воно – факт. Наприклад, К. Фрумкін пише про те, що люди фрагментарного мислення не є інтелектуально неповноцінними, як-то здається багатьом. Просто люди такого типу мислення випадають із культури, орієнтованої на лінійний текст. Фрагментарне мислення – ознака технологічного і шаленого щодо темпів часу. Тому логічним є не боротися з кліповим мисленням, а узгоджувати його з традиційними навчальними процесами, примушувати працювати його на розвиток молоді [9].

К. Фрумкін висловлює думку про те, що людина, скажімо не філософ, не естет, навіть якщо не читав твори, наприклад Канта, але читав оповіді про нього в підручниках, перекази його думок, цитування його текстів тощо – аутентичного тексту філософа не знає, але знає всі його головні думки. З одного боку, погодитися з такою думкою можна. Адже цілком логічно допустити, що, живучи в сучасному інформаційному суспільстві, не можливо не почути про Канта і не знати його головних поглядів. З іншого, в нашій педагогічній практиці траплялися випадки (і вони з часом збільшуються), коли студентство, яке закінчило школу і здало ЗНО, може ставити запитання «Хто такий Байрон?», «Хто написав Софокла?», «Хто композитор «Лебединого озера»?», «Хто автор рядків «to be, or not to be»?».

Збувають нині слова М. Маклюєна про те, що розвиток електронних засобів мислення поверне людство до дотекстової епохи, а лінійна послідовність знаків перестане бути базою нашої культури [9]. Причинами є не тільки розвиток техніки, згаданий науковцем, але й темп життя, потреба швидкого засвоєння значних обсягів різномірної інформації, щільність справ, якими людина має/вимушена займатися одночасно, зріст діалогічності в суспільстві.

Нині йдеться про нове соціально-психологічне явище «touch-screen»: доторкнувся – прожив – присвоїв знання. Ним часто послуговуються студенти під час підготовки до занять. Американський психолог Л. Розен назвав покоління, яке виросло в епоху розвитку іт-технологій «поколінням І» (Internet Generation) [7]. Багато хто з педагогів у школах й викладачів у вузах (особливо гуманітарних, природничих, хоча й не тільки дисциплін) виявилися не готовими до навчання дітей цифрової епохи. По-перше, педагоги втратили інформаційну «ексклюзивність» (молодь може знайти інформацію в медіа легко й швидко, нерідко довіряє їй більше, ніж навчальному аудиторному процесу). По-друге, педагоги стали перед вирішенням часто непереборних процесів: скачування рефератів, розвиток плагіату, спротив конспектуванню, використання телефонів, планшетів, ноутбуків під час лекцій, практичних, самостійних, контрольних – все це, підкріплене низьким усвідомленням студентства самостійності в навчанні, викликає сумніви під час оцінювання їхніх робіт та усвідомлення рівня освіти взагалі. Викладачі констатують низький рівень розвитку вступників та студентів. Понизилась самосвідомість молоді: мовляв, навіщо готуватися, читати, писати, аналізувати, якщо за п'ять хвилин можна роздрукувати чиюсь статтю і зачитати, підглядаючи одним оком; списати з інтернету, увімкнувши під партою телефон; переглянути фільм «за мотивами», а не читати роман на 500 сторінок тощо. Така робота може сформувати лише поверхневі знання, цьогомоментні. Тут можна говорити й про моральні наслідки, наприклад, нечесність, лінь, вседозволеність, зухвалість, уникання відповідальності тощо. Можна визначити й фактори, що впливають на психіку молоді: інформаційне перезавантаження, одночасне виконання кількох завдань, психічне навантаження тощо.

Для сучасного студентства нерідко читання та аналіз художніх творів, наукових праць – це напружена розумова й духовна робота. Легше зробити презентацію з короткими фразами (або гірше – перекопіювати цілі абзаци з сайту на слайд). Відповіді перетворюються на переказ за картинками. З одного боку, презентації – явище привабливе й корисне: це й розвиток додаткових когнітивних навиків, й швидкість обробки інформації, й систематизація інформації, й спрощення заскладного матеріалу до певного рівня реципієнта; запам'ятовуваність інформації за рахунок візуалізації об'єктів; надання динамізму розповіді. З іншого боку, кожний слайд є обірваним фрагментом, певною дозою інформації.

Цінність несуть не інформаційні блоки, а зв'язки між ними. Саме зв'язки, їх розуміння, їх встановлення – дорога до знань. У Д. Айка є чудовий вислів «connecting dots» (поєднувати крапки). Поєднуючи, порівнюючи, зіставляючи тощо об'єкти, предмети, факти, аргументи, події, історії, людина має шанс отримати знання, розвиватися, формувати кругозір, зрештою – думати. На цьо-

му має вибудовуватись освітній процес. Молода людина має зробити висновки, прийняти рішення, поставити нові питання, шукати нових перспектив розвитку тощо. Але часто й рішення подаються студентам/школярам у готовому вигляді, тим самим порушуючи їхню «свободу думки» й «свободу рішення».

Програми вузів складні, вони логічно вибудовуються на системних зв'язках, та й взагалі системний підхід є одним із найвагоміших у сучасній науці, принаймні вітчизняній. Однак у вказівках до створення програм усе відчутнішим є настанова на сегментацію, вузькість дисциплін, скорочення годин (увібгати, скажімо, світову літературу від предромантизму до сучасності за дев'ять лекцій нереально: викладач змушений більш ніж три століття світової літератури подавати...фрагментарно! Гірше, ніж у О. Пушкіна «Мы все учились понемногу / Чему-нибудь и как-нибудь»). Варто згадати й абслютизацію тестових систем контролю (як в середній, так і у вищій школі), які, на наш погляд, окрім примітивності й відтворення завантаженої інформації, нічого корисного не дають ні навчальним закладам, ні молодій людині.

М. Тейлор сучасних американських студентів називає поколінням «Next» постмодерним, практично споживацьким щодо життєвих проблем, егоїстичним, із завищеною самооцінкою, спротивом до авторитетів. Комерціалізація освіти, інфляція оцінок, падіння освітніх стандартів, інертність студентів, нав'язування думки, що навчання – це гра, негармонійно співіснує зі старанністю, ґрунтовністю, кропіткою працею – фундаментальними традиційними поглядами вищої освіти. Чимало абітурієнтів та студентів впевнені, що досягти високих результатів можна й «без напруги». Під час навчання більшість студентства цікавиться матеріалом, який входить до екзаменаційних питань, буде оцінений [8].

Ускладнює подолання фрагментарного мислення студентів й їхня постійна робота з інформаційним second hand, яка унеможливує продукування оригінальних та самостійних ідей та знань. Студенти переважно читають чужі думки про чужі думки, зрідка першоджерела. Відповідають цитатами та думками інших. Згадується фраза Гегеля «Коли всі мислять однаково, то ніхто не мислить».

Отже, «кліпове мислення» ставить перед педагогами проблему пошуку нових ефективних методик навчання. Вони мають захищати від інформаційних перенавантажень; допомагати адаптувати інформацію, позбуваючись поверхневості та неусвідомленості; формувати самостійну, критично мислячу особистість. Для цього, потрібно створювати таку систему координат, аби значний обсяг різнобічної інформації подавався системно, структуровано, фрагменти вкладалися в загальну картину.

Звичайно, не можна нині відмовитися від іт-технологій, вони є і вони частина сучасного світу і буття людини, зокрема молоді. Однак вагомо не забува-

ти, що в освіті вони не є єдино обраними. Викладачам варто водночас спонукати студентство до понятійного мислення, аналітичного. «Кліпове мислення» переборюється глибиною пізнання; оригінальністю, поєднаною з науковими підходами, зрізів навчального матеріалу; практикуванням методів дискусії, парадоксу тощо; написання рецензій; організаціями спеціальних тренінгів, які навчатимуть фокусувати увагу на одному з предметів навчання чи дослідження; стимулюванням логічних процесів, аргументацією висновків; обговоренням прочитаної художньої та філософської літератури; виконанням міждисциплінарних завдань.

Список основных джерел

1. Коваленко, Ю. Б. Вплив кліпового мислення на формування творчої особистості телевізійного фахівця / Ю. Б. Коваленко // Спецвипуск Культура України. – 2013. – Вип. 42. – Режим доступу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura42/ku42-r2/23.pdf>. – Дата доступу: 11.02.2016.
2. Удовицька, Т. А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву в процесі навчання (до постановки проблеми) / Т. А. Удовицька // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. Дод. 1. Вип. 31. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору / Ін-т вищої освіти НАПН України. – Київ, 2013. – Т. VIII (50). – С. 407–416.
3. Азаренок, Н. В. Клиповое сознание и его влияние на психологию человека в современном мире / Н. В. Азаренко // Психология человека в современном мире : материалы Всерос. юбилейной науч. конф., посвященной 120-летию со дня рождения С. Л. Рубинштейна. Т. 5. Личность и группа в условиях социальных изменений / отв. ред. А. Л. Журавлев. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. – С. 110–112.
4. Митягина, Е. В. «Клиповое сознание» в современном информационном обществе / Е. В. Митягина, Н. С. Долгополова // Социология и социальная работа. Вестник Нижегородского университета Н. И. Лобачевского. Сер. Социальные науки. – 2009. – № 3 (15). – С. 53–59.
5. Семеновских, Т. В. «Клиповое мышление» – феномен современности / Т. В. Семеновских // Оптимальные коммуникации (ОК): эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связанности РГГУ. – Режим доступа: <http://jarki.ru/wpress/2013/02/18/3208/>. – Дата доступа: 11.02.2016.
6. Семеновских, Т. В. Феномен «клипового мышления» в образовательной вузовской среде [Электронный ресурс] / Т. В. Семеновских // Интернет-журнал «Наукovedение». – 2014. – № 5 (24). – М. : Наукovedение, 2014. – Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/PDF/105PVN514.pdf>. – Дата доступа: 11.02.2016.
7. Сигаев, С. Ю. Влияние глобализации и it-технологий на развитие личности современного подростка [Текст] / С. Ю. Сигаев, Е. О. Лоскутова // Современные тенденции в образовании и науке : сб. науч. трудов по материалам Междунар. науч.-практ. конф., 28 ноября 2014 г. : в 14 частях. Часть 10. Изд-во ООО «Консалдинговая компания Юнком», 2014. – С. 113–119.
8. Тейлор, М. Поколение Next: студент эпохи постмодернизма [Электронный ресурс] / М. Тейлор // Отечественные записки. – 2006. – № 3 (29). – Режим доступа:

<http://www.strana-oz.ru/print.php?typ=article&id=1273& numid=30>. – Дата доступа: 11.02.2016.

9. Фрумкин, К. Г. Клиповое мышление и судьба линейного текста [Электронный ресурс] / К. Г. Фрумкин // Ineternum 2010. – № 1. – Режим доступа: http://nounivers.narod.ru/pub/kf_clip.htm от 02.01.2012. – Дата доступа: 11.02.2016.

10. Емельяненко, В. Завтра наступило вчера / В. Емельяненко // Профиль. – 2008. – № 5. – С. 80–82.

11. Омарова, Л. Б. Мера свободы личности в информационных потоках современности / Л. Б. Омарова // Гуманитарные науки. Вестник финансового университета при правительстве РФ. – 2011 – № 4 – С. 31–36.

УДК 371.315.7:371.217:004.738

Г. О. Полякова

Запорізький національний університет (Україна)

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД МЕДІАОСВІТИ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Мета дослідження – розглянути потенціал медійних ресурсів у початковій ланці середньої школи. Для реалізації мети використовувались такі методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, класифікація, систематизація; логіко-історичний метод; прогностичні методи, методи експертних оцінок. Результати дослідження свідчать, що в Україні розпочато процес потужного використання медіаосвітніх технологій для активізації пізнавальної діяльності дітей у молодшій школі: активно розробляються комплекси мультимедійного продукту для цієї аудиторії, новітні електронні навчальні посібники, інтерактивні мультимедійні програми, ігри тощо. У висновках узагальнено можливості медіаосвіти для навчання дітей молодшого шкільного віку. Значення цієї статті полягає в тому, що вперше науково осмислено стан розробки та використання медіаосвітніх технологій для молодших школярів.

Украинский опыт медиаобразования в школьной среде

Цель исследования – рассмотреть потенциал медийных ресурсов в начальном звене средней школы. Для реализации цели использовались следующие методы: анализ, синтез, индукция, дедукция, абстрагирование, конкретизация, классификация, систематизация; логико-исторический метод; прогностические методы, методы экспертных оценок. Результаты исследования свидетельствуют, что в Украине начат процесс активного использования медиаобразовательных технологий для активизации познавательной деятельности детей в младшей школе: активно разрабатываются комплексы мультимедийного продукта для этой аудитории, новейшие электронные учебные пособия, интерактивные мультимедийные программы, игры и т.п. В заключении обобщены возможности медиаобразования для обучения детей младшего школьного возраста. Значение этой статьи заключается в том, что впер-